

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ЗМІСТ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРАКТИЧНО-ДІЯЛЬНІСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) та Закон України “Про освіту” висувають високі вимоги до професійної підготовки майбутніх педагогів. Вони розглядають підготовку фахівців не лише в контексті реформування вищої освіти, але й в контексті цілісної професійної підготовки майбутніх учителів [1, с.91]. Саме цей аспект має забезпечити високий рівень володіння комплексом педагогічних знань і вмінь. За таких обставин провідним завданням освіти є :

- активний пошук шляхів підготовки таких педагогів, які здатні до нестандартних дій, до використання інноваційних технологій навчання, до принципової переорієнтації на сучасні пріоритети, до творчого підходу щодо розв’язання назрілих проблем;

- створення сприятливих умов для формування професійної компетентності у майбутніх фахівців;
- досягнення високого рівня професіоналізму, тощо.

Для нас особливо важливо визначити, що студенти музично-педагогічних спеціальностей – це категорія майбутніх працівників освіти, предметом діяльності яких є розвиток художньо-естетичної культури підростаючого покоління засобами різних видів і жанрів мистецтва, насамперед, музики. Адже саме у мистецтві втілені віковичний життєвий досвід народу, його мудрість, краса, погляди на різноманітні явища природи; саме музика, як універсальний багаторівневий, багатоаспектний й інтернаціональний феномен, створює такий комплекс засобів виразності, який нагадує про гармонію, недосяжну системному аналізу, активізує прояви пошукової ініціативи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми... У сучасному процесі модернізації вищої освіти проблема формування та розвитку практично-діяльній компетентності майбутніх фахівців нерозривно пов’язана з проблемою фахової підготовки. Аналіз вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що вчені приділяють значну увагу вирішенню цих проблем, а саме:

- розглянуто суперечності сучасної освіти та шляхи їх розв’язання (С.Сисоєва);
- зроблено акцент на особистісно-орієнтованому навчанні (І.Бех, О.Рудницька, В.Серіков, І.Якиманська);
- визначено зміст навчання студента (Л.Шульман)
- сформовано закономірності розвитку та функціонування фахової підготовки студентів (Д.Макінтур, П.Хьорст).

Зауважимо, що сучасні науковці у своїх дисертаційних дослідженнях, розглядаючи проблему фахової підготовки майбутніх учителів музики, торкалися питань професійної підготовки (М.Букач, Л.Шевченко), музично-виконавської діяльності (І.Гринчук, М.Моїсєєва), педагогічної майстерності вчителів музики (В.Крицький, В.Смирєнський). Однак, навіть, незважаючи на наявність різноманітних підходів як науковців, так і практиків, питання фахової підготовки при формуванні практично-діяльній компетентності у студентів музично-педагогічних спеціальностей залишилися поза увагою дослідників у галузі музичної педагогіки.

Формулювання цілей статті... Мета цієї статті – на підставі аналізу наукової літератури розкрити функціональний зміст фахової підготовки при формуванні практично-діяльній компетентності у студентів музично-педагогічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження... Фахова підготовка студентів взагалі має два аспекти:

- з одного боку – це інтелектуальний процес;
- з іншого – це наука, яка вивчає певний вид діяльності і узагальнює попередній історичний досвід.

Вітчизняні вчені приділяють велику увагу проблемі фахової підготовки. Так, К.Левітан розглядає процес фахової підготовки студентів в трьох стадіях:

1) підготовча, що пов’язана з вибором професії;

2) початкова (навчання у ВНЗ), де формуються засади професійно важливих умінь і якостей особистості майбутнього вчителя;

3) основна стадія – це період розвитку всіх сутнісних сил особистості вчителя з метою її повної самореалізації в педагогічній діяльності.

Саме на останньому етапі, як зазначає К.Левітан, відбувається становлення особистості фахівця [2, с.11].

На думку ж Є.Климова, фахова підготовка складається з наступних етапів: оптант – етап вибору професії; адепт – етап, який вже прихильний до професії й освоює її; адаптант – етап звикання молодого фахівця до специфіки роботи; інтернал – досвідчений фахівець, який вже може самостійно й успішно виконувати професійні функції; вищий рівень – майстер, авторитет, наставник [3].

Іншими словами, фахова підготовка була розглянута науковцями, з одного боку, як процес професійної підготовки фахівців, становлення особистості вчителя, а з іншого – як процес становлення особистості майбутнього вчителя.

Згідно з програмами вищих навчальних закладів освіти фахова підготовка студентів музично-педагогічних спеціальностей надається на заняттях зі спеціальних дисциплін – “Основний музичний інструмент”, “Академічний вокал”, “Естрадний вокал”, “Диригування”, “Хоровий клас”, “Сольфеджіо”, “Концертмейстерський клас”, “Камерний ансамбль”, “Педагогічна практика”, “Виконавська практика” тощо. В кожній з вищезазначених дисциплін існує ціла низка методичних рекомендацій, доробок, праць. Наприклад, М.Ярмаченко акцентує увагу на тому, що “музична освіта – це процес і результат засвоєння систематизованих знань і вмінь, необхідних для здійснення музичної діяльності” [4, с.330].

Продовжуючи думку, треба відзначити, що специфічною закономірністю і одним з чинників еволюції системи музичної освіти є тісний зв'язок між формуванням основних рис фахової музичної підготовки та заснуванням вищих мистецьких закладів освіти у конкретному періоді розвитку музичної культури.

На основі аналізу історичного досвіду організації навчально-виховного процесу музичних навчальних закладів, а саме, вплив музично-естетичних дисциплін циклу, ми дійшли висновку, що інтегрована база знань на рівні теорій, законів і понять окремих галузей фахової музичної підготовки дуже важлива для формування практично-діяльній компетентності у студентів музично-педагогічних спеціальностей. Саме завдяки інтеграції поєднується комплексне загальнотеоретичне навчання з практично-предметним (спеціальним).

В основу сучасної інтегрованої системи підготовки майбутніх учителів музики, згідно з О.Михайличенком, покладено наступні принципи:

- доступність музичного виховання і навчання надає рівність умов будь-якій людині для повної реалізації не тільки її музичних здібностей, але й всебічного розвитку;
- гуманізація й демократизація музичного виховання передбачають орієнтацію системи професійних знань на виховання людяності й доброти особистості, на формування її творчих здібностей;
- динамічність музичного виховання розглядається з позиції мобільної й змінної системи, здатної до постійного творчого оновлення та вдосконалення [5, с.74-75].

Отже, виховати фахівця згідно з існуючим соціальним замовленням можливо завдяки інтеграції, яка передбачає взаємозв'язок різних компонентів змісту системи освіти.

Огляд літератури з даної проблеми свідчить, що мета в процесі викладання спеціальних дисциплін залежить від змісту підготовки фахівців, тобто це перш за все:

- розвиток особистісного ставлення до мистецтва;
- здатність до сприймання, розуміння й створення художніх образів;
- потреба в художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні.

З позиції суб'єкта пізнавальної й навчально-професійної діяльності, здатного цілеспрямовано регулювати свої дії, розглядають фахову підготовку студентів музично-педагогічних спеціальностей Л.Арчажнікова та сучасні вітчизняні вчені – В.Дряпіка, Г.Падалка, О.Рудницька.

Так, В.Дряпіка підкреслює: “...зростає роль нової соціально-педагогічної теорії, методологічними підвалинами якої є ідеї та принципи гуманізації, особистісної зорієнтованості, діалогізації художньо-творчої активності та загальної культурологізації системи освітньо-виховної роботи з молоддю” [6, с.54].

Б.Гершунський, аналізуючи фахову підготовку як сферу прояву індивідуальних якостей, наголошує, що “основні функції базової освіти повинні сприяти самореалізації особистості, самопізнанню власних здібностей, бажань, інтересів, а основні функції фахової підготовки – у забезпеченні студента знаннями, уміннями й навичками, які сприяють максимальному прояву його здібностей” [7, с.206-207].

Безперечно, можна стверджувати, що наявність художньо-творчого компонента у навчально-виховному процесі є особливістю фахової підготовки студентів музично-педагогічних спеціальностей, а розвитку творчих здібностей, формуванню практично-діяльній компетентності сприяють основні функції фахової підготовки.

Структура фахової підготовки студентів музично-педагогічних спеціальностей визначається специфікою музичної освіти, що поєднує в собі педагогічні, музично-виконавські й дослідницькі напрямки. Але, не слід забувати, що й вона підкоряється загальним законам теорії діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціальностей “Музична педагогіка та виховання” та “Музичне мистецтво” студенти музично-педагогічних спеціальностей, під час навчання опановують основні напрями й перспективи розвитку музично-естетичного виховання, особливості української та зарубіжної музики, музичні форми, жанри, засоби музичної виразності. Майбутній фахівець, також, повинен:

- емоційно й дохідливо ілюструвати твори музичного мистецтва з наданням образних словесних пояснень;
- вільно володіти художньо-виконавськими навичками, постійно удосконалювати манеру виконання;
- під час проведення бесід і дискусій з проблем мистецтва та лекцій-концертів вміти добирати необхідні музичні приклади;
- використовувати власні методи й прийоми на практиці;
- володіти навичками аналізу і тематичної ілюстрації музичного твору.

Проаналізував вимоги освітньо-кваліфікаційної характеристики та наукову літературу з даної проблеми, ми можемо визначити, що при формуванні практично-діяльній компетентності у студентів музично-педагогічних спеціальностей важливу роль відіграє зміст виробничих функцій фахової підготовки.

Зробивши аналіз наукової літератури з даної проблеми та спираючись на власний досвід, ми визначили зміст виробничих функцій фахової підготовки студентів музично-педагогічних спеціальностей наступним чином:

Музично-професійна функція вимагає оволодіння студентом практичними вміннями та навичками у галузі інструментально-виконавської, концертмейстерської, камерної, вокальної та вокально-хорової підготовки, а саме:

- різними видами інструментальної техніки та різними прийомами звукоутворення;
- навичками сольної, концертмейстерської та камерної гри;
- основними навичками сольного, ансамблевого та хорового співу ;
- вільним використанням диригентської техніки в майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Педагогічно-професійна функція вказує на набуття студентом:

- теоретико-методологічних засад у галузі загальної й фахової педагогіки;
- вмінь та навичок вільної орієнтації в науково-методичній та психолого-педагогічній літературі за фахом;
- комплексу професійно орієнтованих дисциплін (основний та спеціальний музичний інструмент, концертмейстерський клас та камерний ансамбль, сольний та хоровий спів, педагогічний практикум, теорія музики, хорове диригування, методика музичного виховання, основи режисури та редагування музично-освітніх програм та ін.).

Організаційна функція являє собою формування у студентів музично-педагогічних спеціальностей практичних умінь та навичок щодо планування й керівництва навчально-виховним процесом у музично-педагогічній галузі. Отже майбутні фахівці мають вміти:

- на достатньо професійному рівні втілювати прогресивні педагогічні технології в педагогічну діяльність;
- орієнтуватися в репертуарі за спеціальністю;
- застосовувати на практиці різні форми та методи навчально-виховної роботи.

Управлінська функція сприяє формуванню у студентів практичних умінь та навичок щодо:

- керування навчально-виховним процесом у різноманітних закладах педагогічної галузі;
- створення власних оригінальних технологій в галузі музичного виховання;
- втілення новітніх технологій у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Соціокультурна функція передбачає формування практичних умінь та навичок , відносно:

- пропаганди шедеврів музичного мистецтва минулого та сьогодення;
- аналізу тих чи інших музично-культурних явищ;
- аналізу базових положень розвитку культурно-історичного процесу з урахуванням специфіки окремих видів мистецтва.

Науково-педагогічна функція вимагає:

- формування та розвиток у студентів не лише інтересу, але й початкових умінь та навичок у створенні елементарного науково-педагогічного проекту;
- вміти визначити історичне значення, сутність та характерні стильові риси основних художньо-стильових напрямків музичного мистецтва.

Професійно-просвітницька функція вказує на оволодіння студентом:

- комплексом професійно орієнтованих дисциплін (основний та спеціальний музичний інструмент, концертмейстерський клас та камерний ансамбль, сольний та хоровий спів, педагогічний практикум, теорія музики, хорове диригування, методика музичного виховання, основи режисури та редагування музично-освітніх програм та ін.);

- основними формами та методами організації культурно-просвітницької роботи;
- навичками аналізу особливостей історичного розвитку українського мистецтва в контексті європейської та світової художньої культури;
- знаннями в галузі фундаментальних гуманітарних та загальнокультурних проблем.

На основі вищезазначеного наголосимо, що рівень професійної компетентності студентів музично-педагогічних спеціальностей передбачає оволодіння спеціальними знаннями й навичками, які складаються з передачі через покоління всієї сукупності досвіду музичної педагогіки й визначаються як процес фахової підготовки. Для нас особливо важливо підкреслити, що саме практично-діяльній компетентність, як складова предметно-практичної сфери професійної компетентності, включає в себе сформованість таких знань, практичних умінь та навичок:

- здійснення освітньої, виховної, розвивальної, діагностичної, організаційної, комунікативної, самоосвітньої діяльності;
- мотивування і планування діяльності, визначення її змісту;

- професійного впливу на учнів;
- здійснення аналізу, оцінки, контролю діяльності;
- реалізації своєї світоглядної позиції через адекватні їй технології;
- проведення дослідної діяльності та ін.

Висновки... Отже, тільки комплексне опанування всіх цих знань, вмінь та навичок обумовлюють високий рівень фахової підготовки при формуванні практично-діяльнісної компетентності й дозволяють виявити ступінь наближення студентів музично-педагогічних спеціальностей до високого рівня професіоналізму. Таким чином, фахова підготовка студентів музично-педагогічних спеціальностей повинна включати в себе виконання як педагогічних завдань (мета, режисура, способи активізації сприйняття школярів), так і специфічних музично-виконавських завдань (стильова відповідність, музична грамотність, технічна досконалість тощо). Тільки такий інтегрований рівень свідчить про наявність практично-діяльнісної компетентності, основи якої студенти музично-педагогічних спеціальностей отримують у процесі фахової підготовки.

Перспективним напрямком подальшої роботи вважаємо більш детальне теоретичне обґрунтування важливості фахової підготовки при формуванні практично-діяльнісної компетентності у студентів музично-педагогічних спеціальностей, тому що саме зараз, на сучасному етапі реформування освіти в Україні, ця проблема набуває особливої актуальності

Література

1. Закон України "Про освіту" // www.rada.gov.ua.
2. Левитан К.М. Личность педагога: становление и развитие. – Саратов, 1991. – 254 с.
3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения: Учеб. пособие. – М.: Академия, 2004. – 304 с.
4. Педагогічний словник / За ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: ПЕД. ДУМКА, 2001. – 516 с.
5. Михайличенко О.В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія: Навч. посібник для студ. музичних спец. – Суми: Вид-во «Наука», 2004. – 210 с.
6. Дряпіка В.І. Аксиологічний аспект професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – №7 (63). – Луганськ: Вид-во ЛНПУ, 2003. – С.54-58.
7. Гершунский Б.С. Философия образования. Для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций). – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.

Анотація

У статті розглядається сутність і важливість змісту виробничих функцій фахової підготовки при формуванні практично-діяльнісної компетентності у студентів музично-педагогічних спеціальностей.

Аннотация

В статье рассматривается сущность и важность содержания производственных функций специальной подготовки при формировании практично-деятельной компетентности у студентов музыкально-педагогических специальностей.

Подано до редакції 06.03.2008.

© 2008

Колбіна Л.А.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ЗАСІБ ЇХ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Згідно Національній доктрині головна мета української освіти – створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України. Особливим аспектом проблеми є особистісний і творчий розвиток майбутнього вчителя, особистість якого суттєво впливає на формування підростаючого покоління. В умовах сьогодення особливу увагу привертає проблема формування соціально-ціннісних орієнтацій школярів, що розпочинається ще в молодшому шкільному віці вчителями початкової школи. Для здійснення цієї копіткої роботи вчитель початкової школи повинен бути підготовленим і мати свою власну систему соціально-ціннісних орієнтацій. Цілком слушно, що ці орієнтації вчителя починають розвиватися ще у процесі набуття ним професійної освіти, саме у цей період відбувається і оволодіння відповідним понятійним апаратом.

Професійна підготовка вчителів як самостійний феномен зі своїми специфічними характеристиками і особливостями базується на певній системі цінностей. Їх зв'язок із буттям здійснюється завдяки культурі, вихованню. У базових цінностях в процесі виховання, на думку багатьох дослідників, значною мірою позначаються суспільні уявлення про дитину, що змінювались і еволюціонували. Л. Пуховська також доводить, що відповідно змінювалося суспільне розуміння функцій вчителя-носія і виразника тих цінностей, що лежать в основі суспільного життя [5]. Якщо виховання й освіту можна розглядати як фактор, що пов'язує суспільство із індивідом, включаючи його у систему суспільних відносин, то вчителіві в цьому контексті постійно відводилася роль своєрідного інструменту передачі суспільних цінностей, посередника між суспільством і дитиною.